

Za jezikoslovno sekcijo so prispevke pripravili Aleš Brandner (*Odsev zgodovinskoprimerjalne metode v delu Aleksandra Hristoforoviča Vostokova*), Ludmila Stepanova (*Josef Dobrovský in sodobna frazeologija*), Petra Fojtů (*Dobrovský in internacionalna frazeologija*), Zbyněk Holub (*Dobrovskega Českých přísloví sbírka s stališča sodobne regionalne frazeologije*), Stanislava Adámková (*Vpliv Dobrovskega in Lomonosova na različno stratifikacijo sodobnega češkega in ruskega jezika*), Katerina Kedron (*Družbenospolni vidik v frazeologiji: frazeosemantično polje »partnerski odnosi med moškim in žensko« v beloruščini, poljščini in češčini*), Lilia Nazarenko (*Украинский суржик – социолект, просторечие, пиджун. К вопросу о языковой ситуации на Украине*), Zbigniew Trzaskowski (*Rozrywki umysłowe a lingwistyka kognitywna*), Agnieszka Dolecka (*Sztuka typografii a symbolika przekazu językowego*).

V kulturološki sekciji so svoje prispevke predstavili Marie Sobotková (*Iz poljskih in slovaških zapisov Josefa Dobrovskega*), Daniel Bina (*O ludologiji, hipertekstih in virih najbolj splošne kulturne komparativistike*), Marta Pató (*Mimezis kot eden od principov ustvarjanja srednjeevropske kulture*), Markéta Kropáčková (*Rusko-češke umetnostnozgodovinske vzporednice. Opombe k zgodovini, kulturi in literaturi slovanskih narodov*), Eva Ryšavá in Helga Turková (*Dobrovský, Měsíce in Matica češka*), Miluša Bubeníková (*Zgodovinar Jan Slavík in problemi slavističnih raziskav*), Zdeňka Matyušová (*Духовные медитации о жизни и человеке «Затёси» Виктора Астафьева*), Natalia Čuveleva (*Некоторые особенности восприятия текстов К. Чапека в существующих русских переводах*) in Michal Hanczakowski (*Polské osvícenství a české národní obrození – prolegomena*).

Tematika kongresa je bila večinoma osredotočena na arealno in jezikoslovnoarealno problematiko, na nove tehnologije, nove metodološke pristope in hevristiko s poudarkom na osebnosti Josefa Dobrovskega, katerega delovanje je bilo povezano ravno z Olomucem. Ugotovljena je bila dolgotrajna kriza slavistike in nujnost iskanja novih poti razvoja. Hkrati pa je vrsta prispevkov poskrbela za tematsko pestrost razprav (družbenospolne študije, strip, magija in »skrivnostno«, leksikološko-frazeološke raziskave, nove tehnologije). Kongres je potrdil tudi rastočo avtoriteto Češke zveze slavistov kot neodvisnega znanstvenega poklicnega združenja.

Ivo Pospíšil

Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno, Česká republika

IZZIVOV NE BO ZMANJKALO

Vojko Gorjanc, Andreja Žele (ur.): *Izzivi sodobnega jezikoslovja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010 (Razprave FF)

0 Beseda *izziv* nas ne more pustiti ravnodušnih in ko se na prvih straneh postavi vprašanje, ali *smo sposobni biti v svojem jeziku*, se nam v glavi porodijo vedno nova vprašanja, na katera skušamo najti (prave) odgovore, strokovne in raziskovalne

izzive pa tudi utemeljiti. V zborniku, ki je posvečen prof. dr. Adi Vidovič Muha ob njenem osebnem jubileju, so zbrani prispevki njenih nekdanjih učencev, danes pa priznanih raziskovalcev, ki po zgledu jubilentke sledijo vsem pojavom v jeziku in s svojim delom skušajo razvijati in vzdrževati polnofunkcionalnost slovenščine. Različni raziskovalni pristopi namreč bogatijo tudi jezikovno samoumevnost, stremlje-nje k večji jezikovni zmožnosti pa nas spremlja in nam predstavlja izzive pravzaprav že od prvih dni.

1 Prvi sklop obsega štiri razprave. **Peter Jurgec** predstavlja zanimiv pristop, v katerem utemeljuje, zakaj je poznavanje slovenskega fonološkega gradiva koristno za splošno fonološko teorijo in svoj pristop utemeljuje na stopicah, prozodičnih enotah, ki presegajo zlog, hkrati pa so manjše od prozodične besede. Hkrati slovenščina s svojo narečno raznovrstnostjo in nekaterimi prevzetimi besedami, ki nimajo naključnih samoglasniških pojavov, ponuja dober gradivni vir za preučevanje samoglasniških sistemov v vseh jezikih. Pri tem izpostavlja dve zakonitosti slovenskega samoglasniškega gradiva, in sicer da je inventar nenaglašenih samoglasnikov manjši ali enak od inventarja naglašenih samoglasnikov, poleg tega pa poudarja, da inventar naglašenih samoglasnikov ni nujno podmnožica inventarja naglašenih samoglasnikov, kar potrjujejo vsa slovenska narečja. Distribucija naglašenih in nenaglašenih samoglasnikov (tudi v slovenščini) je relevantna za oblikovanje sodobne fonološke teorije možnih samoglasniških inventarjev. Izredno zanimivo je tudi dejstvo, da je slovenščina kot fonološki sistem posebna v tem, da se prevzete besede načeloma izogibajo nekaterim samoglasnikom, ki so čisto sprejemljivi v domačem besedju, čeravno bi pričakovali, da bo tuji glas prevzet z najbližjim slovenskim glasom. Ta pojav je zato širše zanimiv za fonološko teorijo izjemnosti.

Polona Gantar v svoji razpravi poudarja nujnost razumljivih in uporabniku prijaznih slovnično-leksikalnih opisov slovenskega jezika v priručnikih oz. v nastajajoči leksikalni bazi za slovenščino. Doslej uveljavljeno razumevanje slovnice kot (popolnega) sistema pravil temelji na prepričanju, da obstaja brezpogojna predvidljivost, čeprav se z vsako »kreativno jezikovno rabo« kaže, da ta predvidljivost ne more nikoli biti popolna. Sodelavci leksikalne baze kot osnovo za leksikografski opis slovenščine jemljejo podatke o dejanski jezikovni rabi in hkrati opozorijo tudi na to, da kdaj ni primerov za stalno besedno zvezo oz. frazeološko enoto pri nekaterih lemah. Slovnične podatke zapisujejo v obliki stavčnih vzorcev, hkrati pa s skladenjskimi strukturami predstavljajo končni seznam formaliziranih besednih zvez, v katerih se tipično pojavlja obravnavana lema, na naslednjem nivoju pa so zapolnjene s kolokacijami, torej dejanskimi uresničitvami v besedilnih delih. Leksikalna baza s spletnim medijem ponuja drugačne možnosti vključevanja in posredovanja slovničnih informacij uporabniku, ki naj bi bil tako manj obremenjen s slovničnim metajezikom, vendar bo moral usvojiti druga znanja, ki bodo pripomogla

Hotimir Tivadar opozarja na v javnosti še vedno močno ukoreninjeno pretirano povečevanje knjižne izreke in pisave, ki knjižni izreki daje (skorajda nedosegljiv) statusni simbol. Slovenski pravopis 2001 je kot tudi pravorečni priručnik vzbudil mnogo polemik s svojo netolerantnostjo do naglasnih dvojnic in popravlja-

njem naglasov, ki so bili izpričani z anketami v SSKJ. Avtor opozarja na različne analize (npr. Jurgec 2006, Tivadar 2007, 2010), ki se ponovno posvečajo temeljem znanstvenega fonetičnega raziskovanja, saj rezultati meritev knjižnih samoglasnikov pri regionalno različnih govoricah ne potrjujejo utemeljenosti geografskega razločevanja oz. določanja prestižnosti zgolj govorcem iz osrednje Slovenije. Nacionalnozdrževalna in nacionalnoreprezentativna vloga knjižnega jezika sta utemeljeni danes predvsem v kakovostni komunikaciji, zato je merilo lepote oz. absolutne kodifikacije lahko le manipulativno, saj se oddaljuje od stanja jezikovne realnosti. Vlogo jezikoslovcev pa avtor vidi predvsem v usmerjanju (z vzpostavljanjem različnih jezikovnotehnoloških orodij in pisanjem priročnikov) in ne v popravljanju.

Andreja Žele v razpravi opisuje načine raziskovanja neizražene vezljivosti, ki sicer potrjuje vezljivost kot besedilni pojav, torej v primerih, ko besedilo dopušča, da pomenska vezljivost ostaja skladenjsko neizražena. O neizraženi vezljivosti lahko govorimo samo, ko se neizražena vsebina da razbrati iz upovedenega. V nasprotnem primeru pa je lahko ali nebitvena za sporočano ali pa sporočilo ni več nedvoumno, kar načeloma v običajni komunikaciji ni zaželen pojav. Besedilna raven omogoča tudi vzpostavitev razmerja med glagolsko vezljivostjo kot jezikovnosistemsko prvino, stavčnim vzorcem kot nadgradnjo in priložnostno stavčno zgradbo kot pragmatično jezikovno prvino. Glede na število udeležencev in število vezljivostnih mest oz. udeleženskih vlog se lahko pojavi tudi pomembna pomenska razlika (npr. *Peter in Ljubica si dopisujeta : Peter si dopisuje z Ljubico*). Elipsa, torej neizražena vezljivost, je sistemsko navezana in odvisna od glagolskega sopojavljanja (kookurence). Ker je elipsa opisana kot smiselni izpust, pa se lahko uvaja tudi nov termin *besedilna vezljivost*, ker besedilo deluje kot sinteza sporazumevalne zmožnosti.

2 Tudi v drugem delu so štiri razprave, ki se nekoliko širše posvečajo vprašanjem diskurza. **Nina Mečkovska** opozarja na tipične lastnosti internetne komunikacije (skozi zgodovinski pregled različnih zvrsti), te se kažejo od kopičenja do bolj intenzivnih stikov, do okrnjenja čustvenih sestavin ter inetelktualizacije stikov. Internetna komunikacija se od običajnega pisnega sporazumevanja razlikuje tudi po večji količini simbolov, dostopnost pa povečuje tudi možnost mednarodne komunikacije in posledičnega naraščanja možnosti jezikovnih težav oz. nesporazumov.

Monika Kalin Golob in **Gaja Červ** predstavljata nove razvojne smernice obravnave novinarskih besedil, in sicer povezovanje besediloslovnega in korpusnega pristopa, saj olajša analizo avtentičnega gradiva in pomeni večjo verodostojnost izsledkov, čeprav je še vedno potreben razmislek o izbiri primernih orodij, še posebej za besediloslovno raziskovanje. Drugi del razvojnih smernic obsega metode uporabnega jezikoslovja, namenjene žanrskemu izobraževanju novinarjev, ki iščejo odgovore tudi na vprašanje, zakaj se je v neki diskurzivni skupnosti za »uresničevanje specifičnega sporočanja namena« ustalila prav določena in ne katerakoli druga sporočanja oblika. Tretji del pa seveda obsega raziskovanje besedilnih značilnosti novih medijev, ki so za razliko od že uveljavljenih navadno krajši, zaradi pogostnosti med potencialnimi naslovniki ostanejo tudi manj časa, zato je pomembno, da so sporočil-

no učinkoviti. Obravnavani pristopi in njihova spoznanja se vključujejo v pedagoški proces, z novimi spoznanji pa se razširjajo tudi možnosti za nove besediloslovne raziskave korpusa novinarskih besedil.

Mira Kranjc Ivič osvetljuje nekatera stališča raziskovanja *jezika v rabi* z deloma kronološkega vidika in prikazuje znotraj teorije jezikovne pragmatike in drugih pristopov k raziskovanju diskurza prav oblikovanje nanašajnskega zaporedja. To kaže, da raziskovanje diskurzov ni le naloga jezikovne pragmatike, ampak mora biti med-disciplinarno. Ko se v nadaljevanju razprave posveti tudi elipsam se pokaže zanimiva vzporednost z razpravo A. Žele, saj so elipse v prostem govoru lahko tudi situacijsko pogojene in je zato lahko sporazumevanje uspešno, neubesedenost nekega denotata dlje časa pa lahko povzroči nesporazum, zato ga je treba ponovno omeniti. Z navedenimi zgledi in njihovo analizo avtorica uporablja tako načela jezikovne pragmatike kot konverzacijske analize z jezikoslovjem, kar omogoča dodatno analizo okoliščin, ki (tudi) ustvarjajo (končno) besedilo.

Vojko Gorjanc opozarja na pomen zagotavljanja jezikovnih pravic kot temeljnih pravic in enakopravne obravnave vseh tako pred zakoni kot tudi v vseh drugih družbenih sferah. Pri tem se posebej posveča prevajanju in tolmačenju v javnih in predvsem v zdravstvenih ustanovah, kjer se komunikacija z bolniki, ki ne govorijo jezika, ki bi bil znan zdravstvenemu osebju, razvije lahko le s pomočjo improvizacije. Posamezniki ali skupine posameznikov, ki so zaradi neznanja jezika v nekem okolju v depriviligiranem položaju, imajo težave tudi pri zagotavljanju svobode govora, pravice do politične soudeležbe, celo do svobode in varovanja življenja, npr. pri prosilcih za azil. Slovenska zakonodaja zaenkrat predvideva le sodno tolmačenje in prevajanje za azilni postopek, vse pogosto pa se prezre še eno skupino, in sicer osebe z okvaro sluha, torej uporabnike slovenskega znakovnega jezika, ki so pravzaprav ena od jezikovnih manjšin v Sloveniji. Izobraževanje tolmačev, ki je doslej potekalo v okviru združenja tolmačev za slovenski znakovni jezik, je preseglo okvire združenja in vse bolj se kažejo utemeljene potrebe in zahteve, da se tovrstno izobraževanje preseli v univerzitetno okolje. Vsa omenjena področja so vključena tudi v razvojne načrte Oddelka za prevajalstvo FF UL, ki bo tako na eni strani zagotavljalo poti do uspešne komunikacije v družbi, na drugi pa omogočilo nepriviligiranim skupinam zmanjševati demokratični deficit.

3 Zadnji del prinaša razprave o slovanskih jezikih. **Jan Kořenský** se ukvarja s termini in koncepti ter z njihovimi vzajemnimi razmerji v primerjavi z vlogo, ki so jo imeli v metodoloških izhodiščih in konstantah praške jezikoslovne šole. Kot metodološke konstante obravnava termine *sistem*, *struktura*, *funkcija* in jih predstavi tudi razvojno. V soodvisnosti z razvojem in metodološkimi spremembami praške šole sledi spremembam vlog teh konceptov in posledično tudi spremembam razmerij med njimi. Pri različnem pojmovanju strukture (sistema) in funkcije ter medsebojnih razmerij pa je treba upoštevati koncept smotrnosti in neločljivosti v jeziku in jezikoslovju.

Matej Šekli v svojem prispevku predstavlja strukturalno metodo in njeno aktualnost v sodobnem primerjalnem jezikoslovju. Metoda s protistavljanjem strukturalno podobnih prvin jezikovnega sistema in njihovega medsebojnega razmerja v sistemu na sinhroni ravni omogoča rekonstrukcijo predzgodovinskega stanja na diahroni rav-

ni. S preučevanjem nekaterih pregibalnih vzorcev na primeru postavitve Leskienovega in Desaussurjevega zakona na osnovi litovskega gradiva pokaže rekonstrukcijo prabaltskih naglasnih tipov.

Vesna Požgaj Hadži in **Tatjana Balažic Bulc** predstavljata kontrastivno jezikoslovje, ki se je uveljavilo pred približno pol stoletja, v prvi fazi pa se je posvečalo predvsem napovedovanju in diagnosticiranju jezikovnih napak oz. interferenc. Glavni očitki pri tovrstnih analizah so bili povezani predvsem s sklepanjem po jezikovnem čutu raziskovalca. Z razvojem korpusnega jezikoslovja pa se je zanimanje za kontrastivne analize zopet povečalo. V Sloveniji so se s kontrastivnimi raziskavami začeli intenzivneje ukvarjati konec 80. let 20. stoletja, na Hrvaškem pa so z raziskavami začeli že prej in tako tudi uspešno posodobili poučevanje tujih jezikov. Kontrastivno raziskovanje slovenščine in hrvaščine sega v 70. leta prejšnjega stoletja, sprva so se avtorji ukvarjali predvsem z analizo napak na različnih jezikovnih ravneh, torej z iskanjem podobnosti in razlik med jezikovnima sistemoma v stiku, nadaljevanje raziskav na tem področju je pomagalo tudi pri izdelavi primernih didaktičnih gradiv, torej kontrastivnih učbenikov, vadnic in priročnikov, čemur je sledila tudi korekcija napak po artikulacijski in verbotonalni metodi. Sedanje raziskave se nagrajujejo s sociolingvističnim pristopom, ki omogoča usvajanje interkulturene sporazumevalne zmožnosti, korpusno jezikoslovje pa danes omogoča tudi primerjavo dveh jezikovnih variant, tj. jezik govorcev prvega jezika in jezik govorcev tujega jezika. S kontrastiranjem korpusa usvajanja hrvaškega jezika in kontrolnimi korpusi so se pokazale razlike v rabi konektorjev, kar omogoča vpogled v jezikovno rabo določene diskurzivne skupnosti in ponuja možnosti za iskanje odgovorov na nova raziskovalna vprašanja.

Aleksandra Derganc povzema peterburško teorijo glagolskega vida, ki obravnava glagolski vid v ruščini kot slovnično-leksikalno kategorijo, ki temelji na privativni opoziciji z določenimi pomenskimi značilnostmi markiranega dovršnika. Teorija se pogosto uporablja pri primerjavi glagolskega vida med slovanskimi jeziki, po mnenju nekaterih avtorjev pa ta teorija ne pojasnjuje zadovoljivo razlike v rabi vidov v različnih slovanskih jezikih. Zato sta v razpravi dodatno predstavljeni deli E. Petruhine in S. Dickeyja, ki dopolnjujeta vedenje o rabi glagolskega vida in v katerih se izoblikujeta dva tipa vidskega obnašanja, zahodni in vzhodni. K zahodnemu tipu sodijo češčina, slovaščina, lužiška srbščina in slovenščina, k vzhodnemu pa ruščina, ukrajinščina, bolgarščina in beloruščina; poljščina in srbohrvaščina (poimenovanje uporablja Dickey v svojem delu) pa sodita v prehodno področje.

4 V zaključni besedi **Vojko Gorjanc** pojasnjuje, kaj je urednika vodilo pri zbiranju prispevkov monografije. Predstavljene so teme, s katerimi se ukvarjajo slovenisti in slavisti danes, vsekakor pa monografija spodbuja celovitejši razmislek o razvoju slovenističnega jezikoslovja v prihodnje, kar je svojevrsten izziv.

Mateja Jemec Tomazin

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU